

causae atque fines explanantur: tres scilicet partes contrahentes conditionem prae-iudicialem stabilis pacis considerantes nationes universi orbis omnes locum possidere debere qui ad singulas spectet, decreverunt aliam ab alia sustineri mutuamque operam impendere in actione, quam altera in maiore Asia orientali, alterae in Europae regionibus eo fine evolvunt, ut constituant serventque novum rerum ordinem, qui mutua commoda prosperasque res promoveant populorum. Commune itaque trium rerum publicarum moderatorum esse affirmant desiderium, ut ad hanc operam accendant quotquot per orbem nationes existent iisdem viis insistere cupientes, quo omnium gentium aequa studia feliciter componantur.

Pactio altera inter Iaponios et Gallos inita est de Indiis Sinensibus: facultas a Gallis conceditur ut Iaponiorum copiis appellere in Tonkini regionem liceat iuxta Sinenses fines, utque Iaponiorum stationes aëriae tres ibidem decernantur. Iaponii ex parte sua profitentur nullimode sese Gallorum iura inficiaturos; itaque Indo-Sinen-sis territorii integratatem et Galliae imperium sese culturos.

Recentissimi autem eventus fuere hinc Germanorum militum manus in Rumeniam missio, qui operam suam conferant ad novum Rumeniae exercitum instruendum, pariterque aéronavium, in petrolei fodinarum tutelam, ne scilicet a quovis pessimum dentur; Norvegorum regis honore suo spoliation a Germanis rata et a legatorum legibus ferendis Norvegorum coetu confirmata: cibivium rerum administratorum collegium suffectum, quod ante omnia partes omnes in re publica sustulit; denique colloquium ad Brenneri fines ab Hitlerio ac Mussolini habitum, atque Chamberleini, Anglici ministri a muneribus suis abdicatio, cui Ioannes Anderson, internae Anglicae securitati usque nunc praepositus, successit.

POPULICOLA.

FABULAE

TIMON MISANTHROPUS

Tam pervicax malorum saepe pravitas,
Ut quos velit iuvare absurde destruat.
Athenis quondam, publica in ecclesia,
In rostra ascendit quidam Timon nomine,
Quem nuncupabant vulgo omnes misanthropum.
« Certo mihi esse exilem nostis aream,
In qua fici arbor succrevit perutilis,
Plebi flabellum, avi esca, morti baiulus.
Hinc constat multos reste fuisse pendulos:
Brevi, hanc decrevi mox divellere arborem,
Mihi meisque ut extruam domunculam.
Vestrum si quis vult hoc mortis genus sequi
Festinet, quaequo, publico frui bono
Licet dum trunco adire Orcum fculneo ».

M. GINOTTA.

FUNEBRIA

Dum hic *Almae Romae* fasciculus sub praelo est, funestissimus nuntius affertur, IOACHIM ANTONELLI COSTAGGINI, laboris nostri socium dilectissimum, post diuturnum atque insanabilem morbum, quem animo, ut erat, forti et erecto, atque insigni, qua flagrabat, in Deum pietate sustinuit, in Sabino suburbano suo, quo abhinc circiter tres menses secesserat, fato concessisse.

Luctum uxoris dulcissimae, fratris sorisque familiariter participantes, sociorum lectorumque nostrorum litationes pro amico desideratissimo efflagitamus.

I. F.

IMPRIMATUR:

† Fr. ALFONSUS C. DE ROMANIS, Ep. Porphyreonen.
Vic. Gen. Civitatis Vaticanae.

Dr. JOSEPHUS FORNARI, Moderator, Sponsor.

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS

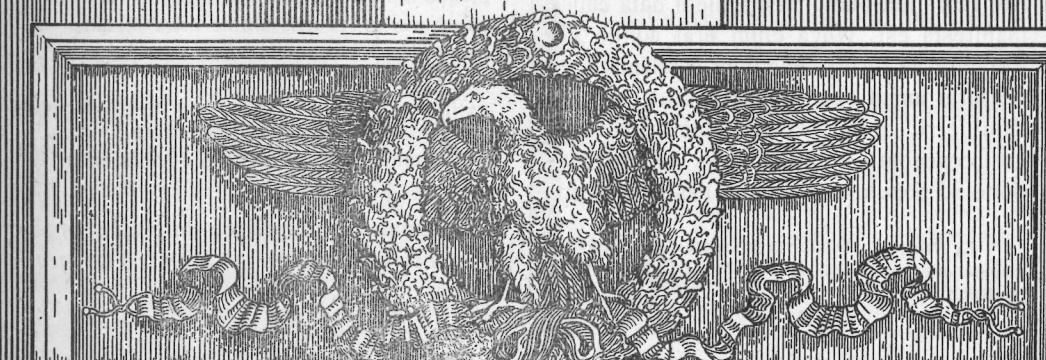
ALMA ROMA

QVID QVID NON
POSSIDET ARMIS
RELLIGIONE
TENET

Per.
Lat
011

C. DEL VECCHIO.

VARIA

Viros principes et Rerumpublicarum gubernatores non debere beneficia, quae subditis praestare volunt, eo usque differre, donec videantur necessitate compulsi ea praestitisse.¹

Romanis feliciter successit liberalitas illa, quam plebi declararunt post regis Por-sennae adventum, qui Romam cum infesto exercitu venerat, ut Tarquinios reges resti-tueret. Tunc enim senatus metuens, ne plebs Romana metu perculsa, receptis in urbem regibus pacem cum servitute acci-peret, multa ei blandimenta dedit. Anno-nae imprimis habita cura, salis vendendi arbitrium, quod impenso pretio venibat in publicum, omni sumptu adempto, conces-sum; portoriis quoque et tributo plebe li-berata; pauperes enim satis stipendii pen-dere, si liberos suos Reipublicae educa-rent. Quae omnia in eum finem fecere, ut populus ad ferendi belli onera promptior esset. Sed hoc exemplum nemini ita censeo imitandum, ut beneficia illa, quibus conciliatur plebis animus, eo usque differan-tur, donec ea praestare coacti videantur; neque enim aliis tam feliciter succedet, ut hoc loco Romanis successit. Nam qui be-neficia a te in tanta necessitate acce-pe-rint, ii non tam tibi quam adversario tuo gratiam debere sese putabunt, metuentque ne, postquam ea necessitate liberatus fue-ris, quicquam amplius illis sis largiturus. Quod autem Romanis prospere succe-sse-rint tarda illa blandimenta plebi data causa manifesta est. Nova enim erat adhuc illa Reipublicae forma, nec dum confirmata, et senserat antea quoque populus leges qua-dam ferri, quibus auctoritatem suam au-geri censemebat: veluti erat lex de provoca-tione ad populum; atque ob has causas pu-

tabant a Senatu sibi haec beneficia con-ferri, non tam metu novi hostis, quam be-nevolentia, qua ipsos complectentur. Quibus hoc etiam accedebat, quod recens adhuc esset expulsorum regum memoria, a quibus multis iniuriis affecti fuissent. Sed rarum est, ut tot causas concurrentes et coadiuvantes quis in huiusmodi tardis be-neficiis habeat; quamobrem debent omnes magistratus et principes statim ab initio considerare tempora et casus, quos fortunae adversitas parare illis possit; et adver-sus illa ita se munire, ut cogitet quorum hominum opera iis temporibus opus sit habiturus, eosque sibi conciliare mature, et ita cum illis vivere, ut adveniente ne-cessitate promptos eos paratosque habeat. Nam qui magistratus et principes praeser-tim aliter agunt, existimantque, quum ne-cessitas venerit, se eos beneficiis sibi conciliare, quos longe prius offenderant, non modo fine suo frustrabuntur, sed ruinam interitumque suam accelerabunt.

Pro iudicibus mensarum elegantibus

ESCARUM ORDO:

*Iusculum Papiense.**Pisces varii frixi.**Solanum edule oryza fartum.**Cuniculus suaviter asper, venatorio more.**Pira uvae mulso condita.***Aenigmata**

I

Ostendo septem discrimina laeta colorum
meque movente procul pulsa sagitta volat.
Vocalem vertas! Vocor ultima linea rerum,
nec reddo terris, quod modo corripui.

II

Filum sum, quod acūs suevit penetrare foramen.
Sigma mihi inseritur? Ligna dolabra seco.

FR. PALATA.

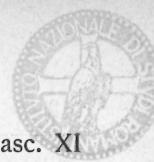
Aenigmata in superiore fasciculo pro-
posita his respondent: 1) Anna, Cannae;
2) Fons, Frons.

¹ Ex NICOLAI MACHIAVELLI opere: *De republica disputationes ex prima decade T. Livii latine verit H. BINDI.*

Ann. XXVII

Romae, mense Novembri MCMXL

Fasc. XI

ALMA ROMA

LATINITATIS PRAECONIUM SINGULIS MENSIBUS EDITUM

Pretium subnotationis an. MCMXL est pro Italia libell. 15; pro ceteris nationibus summa italicas lib. 30 exaequans; ante solvendum rectoque tramite mittendum sive ad IOSEPHUM FORNARI doct. Romam, Via di S. Maria dell'Anima, 39 sive ad Typographiam Polyglottam Vaticananam, Città del Vaticano

MONITA

Socios et lectores omnes monitos volumus ALMAE ROMAE se-dem a *Via del Governo Vecchio, 96* ad viam *S. Maria dell'Anima, 39*, Romae, superioribus proximis die-bus fuisse translatam. Huc igitur in posterum, ac semper dris. Iosephi Fornari nomine, omnis generis scripta et pretium subnotationis di- rigenda erunt, ne cursu aberrent.

Sub anni autem exitum, eos qui nondum idem annuae subnotationis pretium — Italic. lib. 15 in Italia; 30 ex exteris nationibus — solve-runt, iterum iterumque rogamus ne ulteriore moram interponant, eo magis cogitantes quot sacrifi-cia tristibus hisce temporibus su-beunda nobis sint, ut in incoep-to persistere possimus.

A. R.

DE LATINO SERMONE APUD MEDIAE AETATIS SCRIPTORES

Clarissimus Wilmart O. S. B. sua quadam nuper in Ephemeride «Lateranum» di-sceptatione de prima Media aetate, ita suam mentem aperit. «... Nostris aequales de media aetate disceptantes naturali quodam instinctu moti, a priori opinantur illius aevi homines miseram vitam duxisse, si eam cum nostrae aetatis vita conferemus; ru-des enim illos homines, non multis libris gaudentes, vetustate atque inscitia defor-matos, aevum ab omni ingenuo cultu atque doctrina degisse». ¹ Quae mens ex uni-verso pene nostrorum doctorum hominum iudicio vires sumit, nam secus Humanistarum traditio, qua tam multi persuasum habent, Caroli Magni atque Othonorum aetatem omni cultu expertem, nullum scrip-torem habuisse qui cum Vergilio atque Livio conferri posset, nunquam tam longe lateque adhaesisset. Cuius rei causa a Claudio ad Petrarcham Humanistarum traditio saltu assurgit, nec pensi habet an his octo labentibus saeculis, artes florue-rint et quae floruerint.

Clarissimi E. K. Rand ² auctoritate

¹ *De vera pace contra Schisma Sedis Apostolicae (Lateranum - Ann. IV, num. 2, Romae 1938).*

² *Rivista di studi medioevali* (1939, vol. V).

fulti, iure meritoque contra hanc consuetudinem stamus eiusque verba usurpantes ita iudicamus. « Mediae Aetatis Vergilium non eum fuisse quem humanista clarissimus Comparetti iudicavit, Medium aetatem ita rudem, impolitam, tenebrosam de pingens, ut ipsa Vergilii imago fabulis risu dignis deformata exstiterit ». Bonis nisus argumentis clarissimus Rand ostendit Medium aetatem aliam equidem fuisse ab illa quam Humanistarum doctrina edidit docuitque.

In scholis rhetoricae doctrinae deputatis, nil prorsus traditur unde tyrones Claudianum et Augustinum possint cum Aligherio et cum Petrarcha connectere; octo circiter saeculorum spatio seiuncti, quinti et sexti saeculi scriptores a decimo secundo saeculo ita seiunguntur, ut novus ille ordo qui a renatis litteris vocatur, veluti magica virga tactus, exsurgere et flores dare videatur.

Tempus tandem adveniat, quo viri docti reputent se a recto itinere aberrasse, neque licitum esse tam copiosam messem ab Episcopis, ab utriusque sexus Abbatibus nobis traditam respueret et despiciui habere. Ipsi enim contra Barbaros undique irruentes steterunt et veteris sapientiae monumenta ab incendiis, a rapinis defendentes suis scriptis suaque voce, nos tardos nepotes docuerunt. Ipsi sunt qui Christi Sanctorumque gesta Vergilii verbis recitentes Evangelicum semen excoluerunt nobisque artis lenociniis ornatum tradiderunt. Illud tandem tempus adveniat, quod nos cum Paulo Diacono, cum Paulino Aquileensi et cum Nolano reliquaque eiusdem aevi scriptoribus, coniungat.

Ad rem Iosue Carducci nos docet, a Boetio ad Dantem saecula octo decurrisse nobis silentio obruta. Atque tamen si longe haud recesserimus ad dispersas voces colligendas, miraculum certe venerari nos posse, non vero rationes causasque intelligere; idque profecto veritatem « veram »

inquirentibus magnam animi demissionem constituere; aliis facilem viam ad iucundissimam circulatorium iactationem.³ Quae sapienter inlata obiurgatio, potissimum Seminariorum humanisticam traditionem spectat; in iis enim ab ecclesiastica auctoritate moderatis, liceret, immo bonum aequumque ius esset, Caroli Magni, Othonorumque christianos eloquentiae poëseosque flores delibare, ne tyronum manus iam explosa Horatii Ciceronisque tantum scripta versarent, velut si in iis tota esset latini sermonis ratio, nostrique immediati parentes Horatius et Cicero fuissent, non sapientes ac docti illi Pontifices et Abbates, qui Dioeceses et Coenobia vita doctrinaque exornarunt.

Neque Alcuini, neque Aeginardi, neque Ratramni, neque Rosvitae, neque Liutprandi aliorumque illius aetatis scriptorum opera nostri tyrones cognita habent, quum ii sint, a quibus directe atque immediate christiana vita moralis cultusque ad nos manavit. Sed non solum nostri tyrones eorum scripta ignorant, sed ne si fuerint quidem sciunt. Si exempli gratia, de Ratramno sermo fuerit, invicem sciscitantur non aliter quam de Carneade illo Manzionario: Quis hic fuit?

Ut hanc mendam removeamus duo sunt necessaria:

— De latino Mediae aetatis sermone brevi saltem historia edatur.

— Una cum historia hac, potiorum scriptorum specimina collecta vulgentur.

Tum nostri alumni novitate atque suavitate illecti, scriptores tanti ponderis diligere incipient, nec est dubitandum quin primo haustui secundus et sexcentesimus sequi possit, quin nova traditio, nova mens hac in litteraria republica efformari incipiet.

Obsoletum pulverem ab humeris excutiamus, considerantes aevum nostrum re-

³ L'Inno della Risurrezione di A. Manzoni... (Op. X, pagg. 212-13, Zanichelli, Bologna).

natum prorsus dedecere eam tabem in scholis permanere, quam Humanistae XV saeculi intulerunt. Ad Maiores nostros a quibus defecimus revertamur, eos non in Augusti, sed in Caroli Othonorumque aetate requirentes. Ii sunt qui cum Christo non cum Iove maiorum sapientiam componentes, barbarosque mores Evangelica suavitate emollientes, Christianum cultum Christianamque humanitatem tam turpiter ab illa quam renatam vocaverunt, labefactatam, fortiter et suaviter agentes, tandem ita conspicuam eduxerunt, ut ex ea demum Dantis Aligherii eloquentia, potissimum novae aetatis flos, egressus sit.

ALEXANDER AURELI.

MORTUORUM CULTUS

Maiores nostri quum recensendos in Deorum numero voluisserent eos, qui ex hac vita migrassent, partem eorum, quotquot virtutibus emicuere sublimibus, superis adscripterunt, partem autem, si qui fuissent vel mediocribus et vulgaribus, ut ita dicam, decori meritis, si qui sine laude aliqua et bene patratis obiissent, si qui sceleris turpes vivere desiissent nec aliquo facinore optimo labem praeteritam redemissent, ut ille malus, qui omnium pro salute civium supremum provocavit sibi fatum,

praeteritosque dies laudanda morte redemit,
inferis addicendos credebant, Manesque nuncupabant.

Inter Deos igitur utrosque iudicabant, Manesque passim, quadam latitudine legis verboque communi appellatos voluerunt, et ideo de omnibus vita functis praeclarilla illa XII Tabularum lex: « Deorum Manium iura sancta sunt ».

Hinc funeralicia iura, iura sepulchri, inviolabilia, sancta, et Furiis devotus qui

sepulchra violasset, pacem requiemque mortuorum turbasset, devotus et addictus suppliciis.

De primis, ea satis fore credo, quae a M. Tullio Cicerone in somnio Scipionis traduntur, quasi ab ipso Africano Maiore Minoris Africano filio prolata:¹ « Sed quo sis, Africane, alacrior ad tutandam rem publicam, sic habeto. Omnibus, qui patriam conservarint, adiuvarint, auxerint, certum esse in caelo definitum locum: ubi beati aeo sempiterno fruantur. Nihil enim est illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius, quam concilia, coetusque hominum iure sociati, quae civitates appellantur; harum rectores et conservatores, hinc — (de caelo) — profecti, huc revertuntur... Immo ii vivunt, qui ex corporum vinculis, tamquam e carcere, evolaverunt... Nisi vero Deus is, cuius hoc templum est omne quod conspicis, istis te corporis custodiis liberaverit, huc tibi aditus patere non potest. Homines enim sunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum, quem in hoc templo medium vides, quae Terra dicitur; hisque animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quae sidera et stellas vocatis, quae globosae rotundae, divinis animatae mentibus, circos suos, orbisque conficiunt celeritate mirabili. Quare et tibi, Publi, et piis omnibus retinendus est animus in custodia corporis, nec iniussu eius, a quo ille vobis est datum, ex hominum vita migrandum est, ne munus humanum, assignatum a Deo, defugisse videamini. Sed sic, Scipio, ut avus hic tuus, ut ego, qui te genui, iustitiam cole et pietatem, quae, quum sit magna in parentibus et propinquis, in patria maxima est; ea vita via est in caelum et in hunc coetum eorum, qui iam vixerunt, et, corpore laxati, illum incolunt locum, quem vides..., quem vos ut a Graiis accepistis, orbem lacteum nuncupatis ». Ne sim ni-

¹ Somnium Scipionis, § III.

mius, ista sufficient, nec alia huiusmodi ab aliis exquiram, quum in Cicerone uno tanta sit scientia ut, si illum legeris, omnes penitus legeris priscae antiquitatis optimos philosophos et scriptores.

Circa illos autem, qui mediocribus contenti meritis ita vixerunt, ut exiguum coientes virtutem nihil magni adstruxerint, quasi resides et palustres aves vallae et stagno contenti, illa Vergiliana sit satis memorare carmina, quae in VI Aeneidos libro continentur. Hisce quidem Elysia sunt data piis, qui magno quamvis sine facinore, aut ita egregio, quo superis se miscere potuissent, humiliores tamen coluere virtutes, nec sibi nec aliis nocuerunt, diis, parentibus, maioribusque obsequentes vixerunt, et quantum ferebat humana fragilitas, graviori culpa caruerunt. Sed hasce regiones poëta ingens, theologus et historicus una, locos appellat

Fortunatorum nemorum, sedesque beatas,
ubi largior aether, purpureumque lumen,
quibus sol proprius, et propria sidera. At ante Elysi variis exercebantur poenis,
veterumque malorum supplicia expendebant
et sive sub gurgite vasto infectum eluebant scelus, seu suspendebantur ad ventos, seu igne exurebantur; exinde, debitam adepti purgationem, per amplum mittebantur Elysium,

Donec longa dies, perfecto temporis orbe,
Concretam ablueret labem, purumque referret
Aethereum sensum, atque aurai simplicis ignem.

Absit a me superaddere, quae Macrobius ad rem adduxerit in libro circa somnum Scipionis, itemque in Saturnalium libro, non uno, sive per Vergiliana recurrat vestigia, sive per philosophica sui temporis gradiat. Satis aperta sunt, patentque vel caecutientibus illa, quae retuli, et potius ad ea venio, quae iam ab exordio elucubrationis huius, qualiscumque ista fuerit, spectabam.

Manium cultus, sive caelestibus addito-

rum, sive per Elysiorum amoena ambulantum, sive aliquid admissum plus minusve leve expiantum, quo expiato, puris et undequaque fortunatis aggregarentur,² in ipso iure naturali est; nam iure, minoribus nobis in terra degentibus, illud venerandum videtur, quod diis proprius est immortalibus. Cultus pariter, quamvis pietati proximus, etiam illis debetur disciplina illa maiorum nostrorum, scilicet Manibus eorum, qui vita excesserunt etsi gravioribus imbuti sceleribus, poenis inenarrabilibus post obitum adstringendi. Pro vulture enim iecur immortale rostro tundenter, nihil aliud intelligi voluerunt quam tormenta conscientiae, obnixa flagitio, viscera, ut ita dicam, animae interiora rimatoris, et ipsa vitalia vitae indefessa admissi sceleris admonitione laniantis, semperque curas, angores, moeres, si requiescere forte tentaverint, excitantis, tamquam fibris renascentibus inhaerendo, nec ulla sibi miseratione parentis, lege hac, qua, se iudice, nemo nocens absolvitur, nec de se potest suam vitare sententiam, ideoque vermis eius, uti ait Scriptura, non moritur. Sed pietas quaedam erga maiores natu, etsi reos emergit, sed commiseratio quaedam emicat in nobis ex atrocitate, qua cruciantur dum agunt sine luce perpetuos dies, dum «in perpetuis tenebris noctes vigilantur amarae». Quidni? Hermagoras ille Platonicus saecula infinita dinumerans, quibus nocentum animae, in easdem poenas saepe revolutae, sero de Tartareis emergere permittuntur, eas ad naturae suaee principia, quod est caelum, tandem purgatione impetrata, remeare docebat; necesse enim est omnem animam ad originis suaee sedem reverti. Hinc quae virtutibus deditae corpus tamquam peregrinae incolunt, cito post corpus velut ad patriam ab exilio revertuntur; quae vero corporum illecebris veluti suis sedibus inhaerent, quanto ab illis violentius

² MACROB., *Somn. Scip.*, lib. I, c. X.

separantur, tanto serius ad supera regredientur.³ Propterea solemnia pacandis, et luendis Manibus Februa constituta sunt, iuvatque Ovidii nostri subiictere, quae ad nostram rem leguntur in *Fastis*:⁴

Februa Romani dixerat piamina Patres;

Nunc quoque dant verbo plurima signa fidem...

Mensis ab his dictus; secta quia pelle Luperci

Omnes solum lustrant, idque piamen habent;

Aut quin placatis sunt tempora pura sepulchris,

Tunc cum ferales praeteriere dies.

Omne nefas, omnemque mali purgamina causam

Credebat nostri tollere posse senes.

Graecia principium moris fuit, illa nocentes

Impia lustratos ponere facta putat. ...

Ah nimium faciles, qui tristia crimina caedis

Fluminea tolli posse putatis aqua!

Quae quum ita fuissent, nam vel de pessimis maiores nostri non desperabant aliquando regressuris in caelum, a quo devios exsulesque diu se voluissent, lege illa communiter cautum pro Superis et Inferis Manibus est: « Deorum Manium iura sancta sunto! »

Verumtamen Christianae religionis est semper et fuit, quae vera rectaque, confirmare; quae fluxa, revocare; quae errata, emendare; quae falsa vel improba, repellere. Quando igitur de vita functis actum est, ipsa, quae bona et recta erant, ultro probavit, atque hinc Sanctis omnibus collective, quotquot in gloria sempiterna sunt, diem constituit recordationis illustris, quem plerique populares Apenninicolae nostri vocant Kal. Novembribus *Omnia Sancta*, iudicio meo, excellenti theologia usi; mox, qui sequitur dies, mortuorum suffragiis, piaminibus, Februis sacer est; et formidabili eadem Religio anathemate a defunctorum sepulchris profanum quemque arceret. De sempiternum damnatis nullam mentionem esse voluit, quia in inferno nulla est redemptio; commiserans tamen et pia, non maledicit.

H. P.

³ MACROB., *Ibid.*, lib. II, c. XVII.

⁴ Lib. II, 2.

Epistolare sociorum commercium

De studio latinitatis in gymnasiis

ANDREAS AVENARIUS IOSEPHO FERREIO multum colendo viro s. d.

Quaeris a me, o Ferreri, ut meam de stilo scriptorum posteriorum sententiam aperiam. Rem ita tractabo, ut prius de stilo dicam, deinde de legendis in gymnasiiis scriptoribus cadentis vel serae Latinitatis. Incertus unde loqui ordiar primum statuo multos errare in iudicanda elegantia Ciceronis, quem cum S. Augustino contendimus neminem praeterea ostendisse, qualis esset vis et elegantia Latinorum linguae. Non paucos invenias, qui Ciceronem, non suis studiis freti, sed repetentes dicta aliorum non magis quam ipsi expertorum, quod in quarundam orationum exordiis periodorum nitore et longitudine elegantiam loquendi et membrorum concinnitatem orationis Latinae exhibeat, tortum nimis clamitent, qui plus minus serio affirment id magis classicum in lingua Latina esse, id magis ad Ciceronianum genus accedere, quod magis sit tortum, structum, intricatum. Nunquam hoc illi dicerent, si legissem, si Ciceronem legisset. Ubinam invenias mihi materiam istius calumniae in narrationibus orationum Ciceronis, v. g. in itinere Milonis et apparatu istius itineris? Ubi tandem sunt illi obscuri circuitus in Ciceronis epistolis, in Tusculanis disputationibus, in tribus libris officiorum? Quam simplex, quam planus plerumque Ciceronianus sermo progreditur, quam semper rebus et tempori accommodatus! Et tamen hoc habet Cicero proprium, quod praeter eum nemo, vel admodum pauci, eandem rem iisdem fere usus verbis aeque eleganter, numerose, vel rhythmice dicat.

Sic ergo censeo: insanire eum, qui nihil vel ore vel manu proferre velit, nisi hoc reperiatur in aliquo libro Tullii, praesertim cum Tullius non scripserit de rebus omni-

bus, neque encyclopaediam condiderit, neque hodierna inventa noverit, neque abhoruerit a vocabulis fingendis, cum opus esset in tot philosophiae locis, quos ante eum Latinis verbis nemo attigisset, ineptire censeo et hominem esse nimis putidum, qui ita assuescere conetur uno Cicerone, ut unum velit hodie in loquendo et in scribendo imitari Ciceronem. Dico ego suum quemque assidua industria comparare debere colorem Latinum legendis operibus Latinis saeculorum omnium, profanis et sacris, classicis et non classicis, ad proprium elaborandum genus loquendi; a nullo unquam dico satis multum aut satis multa legi posse, singulos scriptores totidem flores esse dico, ex quibus nos sedularum exemplo apium mel sugamus sermonis nostri. Sed dubitas, o Ferreri, quin nos, quemadmodum ipsae apes ad eos flores saepius redeant in quibus suavius mel deprehenderint, sic nos eos scriptores saepius evolvamus, illis nos quam simillimos velimus, quos intellexerimus esse elegantes? Colore igitur obduci me cupiam ego maxime fideliae Ciceroniana, et eorum scriptorum, qui eiusdem coloris sint; ceteri scriptores, sperno neminem, me doceant primum multa vocabula et novorum vocabulorum quasi semina, deinde quo sermonis genere utendum sit in philosophia, in disciplinis theologicis, in disciplinis naturalibus, in physicis, in mathematica; nam volo me imbui ita lingua Latina, ut sciam hodie sermonem facere de rebus omnibus, quod frustra volo uni deditus Ciceroni.

Age, inquis, introducamus illos scriptores et qui est sermo eorum in scholas nostras! Non possumus, inquam, non possumus. Cogita paulisper quid facere debeas, si velis exteram aliquam addiscere linguam. Si ista lingua vivit, disce elementa grammaticae et trecenta vocabula, post te applica ad socios quibus ea materna sit lingua; brevi, imitatus infantes, auscultando, imitando, balbutiendo crescat lo-

quendi facultas. Si satis habeas intelligere quae ista lingua conscripta sint, eme grammaticam et bonum vocabularium, bene versa utrumque manu post annos duos, si mediocriter navaveris operam, et illa lingua non sit Sinensis vel Iaponica, scripta intelleges, exceptis locis difficilioribus.

Sed « usum » linguae sic non comparaveris; loqui disces legendo, scribendo, loquendo.

Qui ad studium accidunt linguae Latinae, qui linguam Latinam scientia et usu comparaturi sunt, non se possunt conferre in Latium, quia Latini cessaverunt Latine loqui. Ex libris ergo fere illa lingua pertenda est. Quid sibi proponit, qui operam est daturus cognitioni et arti tam pulcrae? Sibi, opinor, vult munire viam in stupendos illos thesauros, qui Latinis verbis consignati sunt in omnem posteritatem. Vult se idoneum ad hauriendum ex iis, quae principes Latinitatis condiderunt immortalia exemplis, quaerit clavem in opera Latina saeculorum omnium. Qua ingredietur via? Si nihil spectabit aliud, nisi hoc ut intellectu suo amplectatur quae hagiographi, quae philosophi et theologi scripserunt, diligenter se exerceat in grammatica inque discendis vocabulis, deinde se dedat legendis locis ex his et ex illis scriptoribus non aureae Latinitatis, sed ex Sanctorum Patrum operibus et omnibus, qui sermone nobis propinquiore sunt usi. Et tantum assequi velle videntur, qui hodie contracto tempore studii scriptores medii aevi et neolatinos in gymnasia introducunt. Qui tamen etiam antiquorum scriptorum specimena, sed pauca, legi praecipiunt.

Nunc te oro, qui ipse tot annis scholis praefueris graecis Latinisque: Censem' tu ullius scriptoris stilum in venas et sanguinem ulli discipulo esse transiturum, quamdiu ille unumquemque primoribus, ut aiunt, labris degustet et saepe ne prioribus quidem? Non recordaris quot hebdomadis fuerit nobis opus ad recte interpretandam

unam Ciceronis orationem pro lege Manilia? Vis discipulos hanc cognoscere unam? Nihil Catilinariarum orationum trades? Limatissimam illam pro Milone penitus omittes? Te et discipulos privabis occasione cognoscendi vim oratoriam summi Romanorum oratoris, quem imitati sunt quicumque postea vel ipsi magni oratores extiterunt, ut Bossueti, ut Segnerii, aut de rhetorica scripserunt? Neque satis est novis — si linguam Latinam vis cognoscere — duos vel tres Ciceronis orationes, nonnihil legendum est ex libris rhetorici eius, ex philosophicis, ex epistolis. Neque praeteriri debent libri Caesaris et Livii et summi illi Romanorum poetae, quibus se similes volebant, quicumque postea carmina Latina finixerunt.

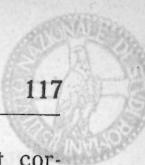
O miseram conditionem studiorum Latinorum! Imminuitur tempus discendi, augetur legendorum auctorum numerus! Non dumne sentis, quod ego cerno oculis: degustatores illos et in « omni campo Latinitatis » messores cognitionem et usum linguae Latinae strangulasse in sua patria suffocasseque? Non sentis nullum illa degustatione et circumcursione comparari stylum Latinum, quem illi ne curant quidem, neque ornatum neque simplicem, ob eamque causam a nobis non degustari tantum neque circumcursari debere, sed inspici oportere et hauriri et imbibi; et quia tempus his studiis attributum est brevius, quam ut vel classica scripta, quantum sat sit, attingamus, ego censeo in gymnasiis nostris locum non esse nisi illis scriptoribus, quos classicos vel antiquos nominare suevimus.

Mihi crede, o Ferreri, nam sumus experti, magna res est et multi laboris illam comparare, quae ecclesiasticis viris praescribitur, scientiam linguae Latinae et usum. Qui truncatae humanitatis hodie frequentant gymnasia, etsi praestanti sint ingenio, tamen tot aliis rebus misere eorum onerantur et ecferciuntur cerebra, adeo huc

illuc coguntur intendere animum et corpus, ut illum Latinum laborem ne possint quidem suspicere. Illis vero temporis spatiis, quae adhuc conceduntur scholis Latinis in his gymnasiis, vix contenti esse possumus ad explicandam et exercendam grammaticam eius linguae. Satis est acerbum recordari soloeca scriptorum post iteratas atque exemplis illustratas regularum explanationes.

Mea sententia, ut aliquando ad finem veniam, haec est: scientiam et usum, hoc est aliquod quamvis simplex Latine scribendi et loquendi genus eum tantum assequi, qui per annos gymnasii sui assidue exerceatur grammatica, hoc est exemplis regularum petitis non modo ex apothecis omnis generis scriptorum, sed etiam factis de rebus hodiernis maxime cotidianis, itaque lepidis, ut quam facilime figantur in memoria, quemadmodum factum vides in Capellani editione decima, ubi recentissima loquitur, assidua scriptione non tam quid fecerit Socrates aut Xenophon, et quae gesserint Romani, sed quid ipsi discipuli gerant, quid tendant, quid cordi sit, quid nunc geratur in mundo, et lectione classicorum, sic tamen, ut crebra in illis messis grammatica fiat, ut ad regulas revoetur haec vel illa scriptoris pagina ibi servatas. Hac illi alumni Latinitatis industria non usum assecuti eius linguae ad maiora studia procedent, sed tamen viam stravent, qua in eam provinciam tuto progrediuntur. Nam post annos gymnasii per annos philosophiae et theologiae assidue in manu habebunt aliquem librum scriptoris vel classici, vel alicuius ex Patribus, vel mediae aetatis auctoris, vel quae neolatini condiderunt non raro elegantia scripta, et in suis scriptionibus et sermonibus uti discant vocabulis iisdem et formis, salvis grammaticae legibus.

Vides mea sententia non excludi vel prohiberi auctores ecclesiasticos et aetate aurea posteriores, sed non admitti in scholas

gymnasi, quod ego videam sciolos illos
hodiernorum gymnasiorum degustatores
neque scientiam neque usum tenere lin-
guae Latinae, neque scribere audere La-
tine, neque loqui. Vale.

Roma, Idibus Sextilibus.

DE LATINI SERMONIS NOTIS SINGULARIBUS¹

De possessivis « sui, tui, etc. » substan- tive positis.

Possessivum « *sui* » saepenumero sub-
stantive ponitur. Item *tui, nostri*.

EXEMPLA: Ab hoc spectaculo legati di-
missi deterruerunt *suos* (concives) ab auxilio
circumsessae urbi ferendo (TIT. LIV.,
XL, 47) — Qui non defendit iniuriam ne-
que propulsat a *suis*, quum potest, iniuste
facit (CIC.) — Darius, quum vinci *suos*
videret, mori voluit et ipse (IUST.) — In-
feriores dolere non debent se aut fortuna
aut dignitate a *suis* superari (CIC.) —
Quem alienum fidelem invenies, si *tuis* ho-
stis fueris? (SEN.) — Regum exitus si re-
putaveris, plures a *suis* quam ab hoste in-
teremptos numerabis (Q. CURT.) — Tum
primum *nostri* Cacum videre timentem
(VERG.) — *Nostri*, tametsi a duce et a
fortuna deserebantur, tamen omnem spem
salutis in virtute ponebant (CAES.) —
Quamvis sine mente, sine sensu sis, ut
es, tamen te et *tuos* nosti (CIC.) — Datis,
etsi non aequum locum videbat *suis*, ta-
men fretus numero copiarum suarum, con-
fligere cupiebat (CORN. NEP.) — Nulla
nostris facultas aut administrandi aut auxi-
liandi dabatur (CAES.) — Orationem lati-
nam profecto legendis *nostris* efficies ple-
niorem (CIC., Off., I, 1) — Me in eam
necessitatem adduxisti, ut aut reipublicae
mihi, aut mei *meorumque* obliviscendum
sit (TIT. LIV., VIII, 7) — Erant et virtute

¹ Cfr. fasc. sup.

et numero pugnando pares *nostri* (CAES.,
Bel. Gal., V, 34) — Pompeius, *suorum*
omnium hortatu, statuerat proelio decer-
tare (CAES., Bel. civ., III, 86).

« Nemo » pro « nullus »

« *Nemo* » saepe adiectivi instar usur-
patur pro « *nullus* »; imo usurpari debet
cum adiectivis et pronominibus substantive
sumptis.

EXEMPLA: Saepe soleo audire Roscium,
quum ita dicat, se adhuc reperire *disci-*
pulum, quem quidem probaret, potuisse *ne-*
ninem (CIC.) — Pyrrhus primos elepha-
tos in Italiam adduxit, quas beluas *nemo*
antea *Romanus* viderat (CIC.) — *Neminem*
esse *oratorem* paulo illustriorem arbitror
(CIC., De or., II, 28, 122) — Quod si
locus Miloni datus esset, probasset profe-
cto tibi ipsi *neminem* unquam *hominem*
homini cariorem fuisse quam te sibi (CIC.,
Mil., 25, 68) — *Nemo* prudens homo —
Nemo prudens punit quia peccatum est,
sed ne peccetur (SEN., Ir., I, 16) — Post
eum consulem, *nemo* Cornelius illo vivo
censor fuit (CIC., Att., VI, 1) — *Nemo*
malus felix (IUV.) — *Nemo* civis adeo
emineat ut legibus interrogari non possit
(TIT. LIV.) Ego *hominem* callidorem *ne-*
ninem vidi quam Phormionem (TER.) —
Nemo aut *miles* aut *eques* ad Pompeium
transierat (TIT. LIV., XLII, 6) — *Nemo*
civis — *Nemo* *hostis* — Avaritia pecu-
niae studium habet, quam *nemo* *sapiens*
concupivit (SALL., Cat., 11) — Libertatem
nemo *bonus* nisi cum anima simul amittit
(SALL., Cat., 33).

De litote

Litote non solum cum verbis, sed etiam
cum aliis orationis partibus usu venit.

EXEMPLA: Est dictum *non parum* (= sa-
tis) saepe (CIC., Fin., II, 4, 12) — *Non*
magnopere labore (CIC., Rosc. Com.,
15, 43) — *Neque enim defuit* qui diver-
sam quoque partem susciperet (TAC.) —

Ut leges omnium salutem singulorum sa-
luti anteponunt, sic vir bonus et sapiens
et legibus parens et civilis officii *non igna-*
rus utilitati omnium plus quam unius ali-
cuius aut suae consultit (CIC.) — Poma-
que *non notis* legit ab arboribus (TIB.) —
Nos quemadmodum instructos et quibus
praesidiis munitos miseritis, *non estis ignari* (CIC.) — Macedones Eumenem sibi
aliquando anteponi indigne ferebant, *ne-*
que tamen non patiebantur (CORN. NEP.) —
Atticus neque laedebat quemquam, *ne-*
que, si quam acceperat iniuriam, *non ma-*
lebat oblivisci quam ulcisci (CORN. NEP.) —
Nimirum *non iniuria*, quum ad gubernacula
rei publicae temerari atque audaces
homines accesserant, maxima ac miseria
naufragia fiebant (CIC.) — *Nullus* loc-
cus in ea *non religionum deorumque* est
plenus (TIT. LIV.) — *Negari* *non potest*
multis saeculis verax fuisse id oraculum
(CIC.) — *Non sum inscius esse utilitatem*
in historia, non modo voluptatem (CIC.) —
Non eram nescius fore ut hic noster
labor in varias reprehensiones incurret
(CIC.) — Barbaris consilium *non defuit*
(CAES., Bel. gal., V, 34).

De usu indicativi

Indicativus usurpatur post pronomina et
adverbia indefinita.

EXEMPLA: *Quocumque* me *verti*, argu-
menta senectutis meae video (SEN.) —
Cura ut valeas litterasque ad me mittas
quotiescumque *habebis* cui des (CIC.) —
Quocumque *ire placet*, ferro iter aperi-
endum est (SALL.) — *Quaecumque* *audierat*
aut *viderat* Themistocles, haerebant animo
(CIC.) — Milvus corvi, *ubicumque* *nactus*
est, ova frangit (PLIN.) — Egredere, o
quicunque *es* (VERG.) — Bonis nocet,
quisquis *pepercit* malis (PUB. SYR.) —
Quidquid dicunt, laudo (TER.) — Hoc non
recuso; tibi ago etiam gratias, *quoquo* ani-
mo *facis* (CIC.) — *Quocumque* *aspicio*,
nihil est nisi mortis *imago* (Ov.) — *Quo-*
cumque Hannibal iter *fecit*, cum incolis
conflixit (TIT. LIV.) — Qui virtutem ade-
pus erit, *ubicumque* *erit* gentium, a nobis
diligetur (CIC.) — Paretur librorum quan-
tum satis sit, nihil in apparatum. Sed apud
desidiosissimos videbis *quidquid* orationum
historiarumque *est* (SEN.) — Iter est *qua-*
cumque *dat* prior vestigium (PUB. SYR.) —
Regis Deiotari et voluntatem et copias,
quantaecumque *sunt*, nostras esse duco
(CIC., Fam., XV, 1).

S. Leonardi in Helvetia.

I. Jss.

HORAE SUBSECIVAE

Ad discipulos novum scholarum annum ineuntes

O iuvenes, adhibete animos linguisque favete,
Et quae grata meos oculos nunc mulcet *imago*,
Discite, et arrectae penitus committite menti.
Egregium video iuvenem, quem *gratia* *vultus*
Ornat *compositusque* *gradus* *cultusque* *decorus*.
Ille nihil puerile, nihil molitur *inepte*,
Sed sequitur, quae recta iuvent, *oditque fugitque*
Omnia, queis aetas *improvida* *fudificatur*.
Cernite ut assuetas humili pronusque per horas
Rite Deum Superosque colat, lumenque precretur,
Quod commonestret iter per tot discrimina vitae.
Mox animum exercet studiis et rebus honestis
Utilium solers provisor tempore laeto,
Ne frustra doleat cum pigra advenerit aetas.
Quam cupidus docilisque parentum pendet ab ore
Doctorum hominum, dictis qui pectora forment!
Non illum sperent comitem, qui multa dicaces
Effutire solent iuvenes, risusque solutos
Captare. En miror raro et per pauca loquentem,
Quae sint digna viro, quae sancto plena pudore.
Sed ne insuavem, nec nimium tu crede severum;
Est modus in rebus, contentaque limine virtus
Stat medio. Ille venit caris concinnus amicis,
Quos puros optat, fido quos foedere servat;
Atque una interdum, deponens seria, ludis
Indulget modicis, ut mens recreata valescat.
Visa solet velare, solet commissa tacere,
Inter et offensos lites componere amicos.
Sordidus atque tenax non est, non prodigus aeris;
Et nihil orditur, quod mox mutare laboret.

*Sic dum succrescit primaevō flore iuventa,
Ubiore simul fructū sapientia crescit,
Et res, fama, valetudo contingit abunde.
Proposita est vobis iuvenis prudentis imago:
Haec placeat, vestrisque animis haec saepe re-*
[curret.]

A. B.

QUORUNDAM ANIMALIUM VIAE, PUGNAE, INSTINCTUS¹

Nunc ut finem, prout spatia ferunt acerba, scripto componam, aliquid addam de instinctu illo miribili, quo animalia se suosque tuentur, atque illa praesertim, quae minus ad bella et praelia parata vi-deantur.

Ecquis enim credit esse Martis et vim et animos columbis humanissimis, quibus non modo in accipitres, in milvios pugnam ineant, sed felici praelio victores exstant, et immisericordes, incruenta quidem sed indeprecabili, neque minus tamen horrenda, nece mulcent latronem sanguinolentum et execrabilem?

Rem ita conficiunt. Vix columbis innocuit milvium, accipitrem, et siquid huius est generis, ter quaterque grassari, ubi illae versentur, et caedem filii carissimis comparasse, hic illic in foraminibus rupium altissimarum, ad arborum procerissimarum truncos quo melius possunt modo abdut se, delitescunt, occultantur, acutissimo quo pollent visu longius aërem scrutantes. Ubi hostem viderunt prope habitacula sua inferius ambientem, simul omnes prodeunt e latebris, et agmine facto, consertae super latronem ita ingruunt, ut necesse illi sit, si uti alis velit, propius terrae volare. Qui, impatiens dominium imbellium, non stare, non morari, sed abire in liberum et apertum. Frustra. Cohors aeterna super terga impendebit, quam

¹ Cfr. fasc. sup.

ipse non unguibus, non rostro valet diffin-dere. Nulla ad cibum capessendum quies, ad bibendum nulla inimico, dum interea illae, manipulis e grege dimissis, per orbem pascuntur. Sic ille aut fessus ad mortem necabitur, aut, idque saepius, immo plerumque, in flumen aliquod, in mare, in lacum compellitur, prementibus desuper omnibus, admittentibus, neque linquentibus, nisi prius viderint et calcaverint apertis alis inutilia super aquis mortiferis conantem, et in profunda miserrime descendenter.

At si qua sit inter animal et animal pro-portio, tunc pugna, tunc praelium aliquid ex epico induit, et vel Homericu dignum carmine videtur. Exemplum afferam.

Glandibus et castaneis vescuntur maialium greges ad Apenninorum radices. Martii lupi apenninicola, tum premente fri-gore et pellente nive, tum adigente fame, ex nivoso et nimboso cacumine ad inferiora montosae domus descendere solent, sibi, suadentibus esurie et rabie illa inexplebili, suinos facile patere greges put-tantes. At vix odor vento innotescit, aut suspicio inimici aliqua signo ingruit, aut, quod facilius est, aliquis e suis respexerit, ineffabilem grunnitum primus emitit, et fuga salutem, si solus, petit; si plures, terga ad tergum constituunt, et, classicum grunnitu canentes, impetum luporum ex-spectant. Interea silva omnis resonare vocibus illis suinis, quae nescio quid prae-ferunt inter iram et dolorem, et eodem tempore undequaque concursus ad locum. Arbuta, vepres, quodcumque patet furiantibus porcis, atque ruentibus, praecipi cursu anhelantibus ferociter, et spumas mandentibus. Momento temporis lupinus manipulus includitur denso circulo suum, qui circulus in momenta arctior fit; nam, qui minores viribus ac dentibus, rostrum a facie luporum digredientes retro ferunt, et quasi alterum orbem conficiunt post principes, quibus laniena commissa est;

id enim eo tendit, ut sensim rostra por-corum luporum membra contingant. Suina buccina clangit interdum sine mora, et novi bellatores iugiter adventant. Seu ter-rore, seu salutis instinctu fiat, lupus et lupi saltum moliuntur, quo integra cingen-tium corpora maialium tranent. Hoc lanienae initium; nam vel principes vel triarii corpora volitantia saltu dentibus et rostro arripientes in oppositos porcos vi magna repellunt, hi in alios, et alii in primos, dum lupino sanguine rubent rostra maialium, dum volitant exta e dissesto luporum ventre per aërem, dum tota tellus sanguine redundant. Neque horribilis cessat ludus huiusmodi, qui cum lusu pilorum apud nos commune aliquid habet, nisi prius non lupi, non lupus, sed disiecta ac propemodum comminuta membra occu-pent aërem; aërem composito dicam, quia nunquam terram attingere fas est, solummodo horrentia et hiantia rostra porcorum. Quum autem hisce compertum sit non esse amplius in ludo lupos, sed quaedam avulsa capita, quosdam armos, et osseas crates, tunc circumspicientes cauti terram scrutantur naribus, et reliquias illas, si quid adhuc vitae supersit in iis, novo exagitant ludo, donec penitus contritum quid sibi videantur.

Haec autem satis habeantur. Nos, qui testes olim fuimus, alia eaque pluribus ignota de hac re alias fortasse constitue-mus.

M. L.

DE RUSTICATIONE

Temporis opportunitas monet ut post-quam de balneis diximus,¹ aliiquid de ru-sticatione scribam.

Rusticandi morem in necessitate positum olim fuisse credimus; nam si vetustissimas

¹ Cfr. fasc. mens. Iulii.

quaeramus aetas, quod camporum aperta et patentia erant, hieme optime incolenda et colenda, haec, solis aestu superveniente, insalubria fiebant exhalatione segnium aquarum, quae languores, febres, perni-ciesque gignebant deficientibus rivulis, quibus antea fluebant. Hinc, experientia monente colonos, tentoriola in collium editiora a vallibus copta sunt ferri, ut ven-tilarentur zephyris, certa ante meridiem et post meridiem lege recurrentibus, refi-cerentur vitali aëre, morborum pestes a corporibus arcerentur. Mox ubi gentes a sparsis casis in oppida, in vicis, in urbes constituendas convenere, ut sese a belluis, a latronibus mutuo tuerentur auxilio, fa-citum est ut, qui potiores essent ingenio, viribus, auctoritate, gratia, rei summam publicae administrandam suscepissent; qua quum toto ferme anno intra moenia distin-rentur (servis, famulis, liberisque suis co-lendorum concredata curā camporum), mes-sium colligendarum in tempore paterfamilias optimum duceret illic se esse, ne vel incuria, vel male fida manu suorum, quae tot laboribus anno integro quaesita fuerant, brevi dierum spatio disperderentur, et pessum irent, vel potius, mitterentur.

Conspirantibus igitur una necessitatibus utilitatis campestris et requiei humanae ab urbanis negotiis; tum coniurantibus et suadentibus delectatione agrestium occupa-tionum, quibus paterfamilias iuventutem exercuerat suam; pulmonibus aura delicio-siore; laetitia obstrepente circumgestientis familiae ex frugibus, quae comportarentur in horrea, certum alimentum hieme datura, aversura squallidam famem, tristem ino-piam; ciborum suavitate recentiorum, quos hortus, venatio, pomiferae arbores, quas ipse, ipse, inquam, pater quum adolescen-tia virebat, sua manu plantaverat, sene-scenti, ita quippe sibi speraverat, fructum suavissimum allaturas; suburbana, sive proprius sive longius essent, frequentari, coli cooperunt aestate integra et primis au-

tumni diebus, quibus vindemiae fierent, nubes, mala, pyra, sorba, durabilioris uvae racemi in carnario, in horreo congregantur. Adde matremfamilias rerum copia gaudentem, lanam et cannabim inter famulas et villicas dividentem ut fusis hieme exercerent manus lintea et vestes sibi et reliquis paraturas, adde — maternum tacitae dum tentant gaudia pectus — non oculis contemplantem servos et famulas liberis herilibus liberrime cursitantibus, et exsultantibus pedagogi supercilio liberatis blandientes certatim; adde frequentia inter vicinos convivia mactatis pinguioribus ovi bus, quae vel ad festos hosce saginabantur dies, vel desuetae foetui coquinis destinabantur; et quoniam matrisfamiliae gaudium aliquid habet, quod per universam domum, fato quo nescio, certo tamen, effunditur, summam habes causarum, quibus rusticatio primum necessitate suborta, mox utilitate ac delectatione patriarchali frequentior fuit. Hinc et bonus nobis Horatius, negotia immensae urbis et rumores exosus, pulchre sibi canebat:

*O rus, quando ego te aspiciam, quandoque li-
[cebit,
Nunc veterum libris, nunc somno et inertibus
[horis,
Ducere sollicitae iucunda oblia vita?*

Quae omnia ex libris eius fide magna scimus illum servasse quoties apud vernas suos ad radices Lucretialis vitam agere posset, quo ab rure scribebat amico de se :

*post fanum putre Vacunae.....,
Me quoque nunc reficit gelidis Digenzia rivis,
Quem Mandela bibt, rugosus frigore pagus.*

Tunc mero, non fumoso Falerni et cerebroso, sed Sabino mitiori, ut ipse :

*Vile potabis modicis Sabinum,
intra temperantium tamen — modicis cym-
biis — indulgebat; tunc genio se se totum credebat Apollineo; et mihi quidem rusticans in Sabinis Horatius gravior et iucun-*

dior est Horatio in Tiburtinis urbem olen- tibus rusticante. Ecur? Quia scilicet au- ream priscorum temporum mediocritatem et simplicitatem instaurabat, illi similem, qua paterfamilias lento in umbra... — o mihi Vergili carmen hoc adsis! —

*Ipse dies agitat, festos, fususque per herbam,
Ignis ubi in medio et socii cratera coronant,
Te libans, Lenaee, vocat....
Hanc olim veteres vitam coluere Sabini,
Hanc Remus et frater; sic fortis Etruria crevit,
Scilicet, et rerum facta est pulcherrima Roma.
Septemque una sibi muro circumdedit arces.
Ante etiam sceptrum Dictaei regis, et ante
Impia quam caesis gens est epulata iuvencis,
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.*

Mox, ubi opes accessere, rusticationibus addita commoda, iucundiores exstructae; atque, ubi divitiae increvere praedis, quas e victis victores domum retulerant, amplificata servis, ornata manubiis, tabulis, si- gnis marmoreis et aeneis, bibliothecis, thermis rura fuerunt, villaque appellata, et illa surrexere portenta, quae sibi Lucullus Lucrinis ostreis celebrata, pavonibus Hortensius, gallinis albis Livia fecerunt; tunc Tusculanas delicias Cicero habuit, habuere Tiburtinas Tulliana gens, et Cassia, et sexenti ubique terrarum. Quae de suis Laurentinis Plinius, quae de Comensibus, de Pompeianis, de Tusculanis, de Sublacensibus, de Vetianis ad Sambuculum prope Empulum, et iuxta, de Aniciannis, de Pisonianis, de Marianis, de Papianis ad Anienem, de Varianis, de Quintilianis, de Metellianis sentiendum sit non ego, sed rudera doceant, doceant tot simula- la reperta, doceant musiva opera omni arte polita, doceant columnae, capitella, coronamenta, doceat pretiosissimorum vis amplissima marmorium ibi effossa, et quae effodiuntur quotidie, ita ut Roma mihi tunc videatur exstisse in immenso viridario, tale quippe tota ferme Italia facta erat, quasi gemma coruscans.

Atqui ubi a privatis Croesis res ad Au-

gustos delata est, illa condita sunt, quae in Baianis, quae in Simbruiniis, quae in Nemorensibus, quae in Tiburtinis, quae in Arcinatio Caesares constituerunt Hadrianaea, Claudiana, Neroniana fidem exsuperantia aurum, at fidem iubentia oculorum. Venientibus autem barbaris non vincendi, non dominandi, non praedandi cupiditate, sed rabie vastationis et subversionis imbu- tis, omnia incensa, diruta, fracta, eversa lacrimabili ruina sunt, et quae Persarum et Chaldaeorum hoc in genere magnificen- tiam superabant, aeternum prostrata, vepribus, dumisque super germinantibus late, inter extintos carbones, humidosque cineres iacerunt.

At italicis rebus pace opitulante, a decimosexto ad XVIII saeculum rursus ex- truendarum villarum amor viros pecuniosos occupat, patritis arripit, nec ab ipsis abstinet regibus. Ita porro Burgesianum rus et Pamphilium, et Albanum, et Columnense, et Matthaeum in Urbe, aut ad Urbem; ita Iulii II extra Flaminiam portam operibus architecturae, sculpturae, picturae praestantissimis inclaruerent, et Farnesium deliciae in Caprarolensi, et Gambiariorum in Viterbiensi, et Astallenses ad Sambucum, et Publicolanae — Sanctacru- cianae — ad Saxulam in Empolitano, et Gericomienses, et Estenses in Tiburtinis apicem attigere profusis divitiis, profusis Musarum omnium portentis, quibus nec priscis, nec Versaillensis, nec Escurialensis, nec Saticulanis, (Casertenses ho- die dicuntur), aliiquid invidere iudicatae sunt. Suas habuere et Pontifices in Vati- canis hortis, in Quirinali colle ad Pontifi- cias aedes, Xysto et Paulo curantibus; at haec, quamquam iucundissimae visu et saluberrimae loco, tamen graviores loci sanctitate et auctoritate fuere rusticantium, quos et salus, et quae decerent iuvabant, licentia opifcum et interdum procacitas, et voluptuosa vitae ratio minime prorsus de- cebant.

P. d. V.

ANNALES

Europaeum discrimen

Bellum a Germania atque Italia in Angliam superiore quoque mense in aere, terra marique perductum est: Germani die noctuque indesinenter ignivomis globis non Londinum tantum urbem caput, sed plura alia Britanniae loca emporis, munimentis bellicis et commerciis insignia, presumderunt; Angli vicissim eadem aggressi sunt in Germania; non semper tamen Berolinum attingere valuerunt, et furorem suum in miseram inermemque Bataviam effuderunt; Itali denique per Aegypti fines post Solumnum, Sidi-el Barrani occuparunt, ad Marsa Matruh tendentes, et in nonnullis cum Anglicis classe conflictionibus huic non levia damna intulerunt.

Sed, ut monuit Ribbentropus, Germanorum administer ex Italia redux, «axis» in Angliam actio non militaribus terminis tantum continetur, sed et catis de civili ratione consiliis ultra geritur.

Re quidem vera, tripartitum foedus proximis hisce diebus per annos decem sanctum est inter Germaniam, Italiam et Iaponiam, quo Iaponia fatetur sese officio non obstituram, imo sequuturam, a Germania et Italia sibi sumptum novum in Europa ordinem constituendi; hae autem nationes paria Iaponiae dependent, ut novum in maiore Orientali Asia statum ponat atque moderetur. Praeterea partes auxiliu sese invicem praestituras promittunt rationibus omnibus, civilibus nempe, economicis militaribusque si in earum unam vel alteram impetus fiat a natione quavis in praesentia tum a bello Europaeo tum a Iaponico-Sinensi discrimine aliena: artium et singularium doctrinarum peritorum ex utraque parte delectorum concilium quam primum congregabitur ad rationes, quibus foedus ad effectum facilius adduci possit, definiendas. Cuius foederis in paeloquo